

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

JEL Classification M 41, O 150

Белова І.М.

*канд. екон. наук, доцент кафедри обліку та економіко-правового забезпечення
агропромислового бізнесу*

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

E-mail: yim1973@ukr.net

Семенішена Н.В.

канд. екон. наук, доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

Камянець-Подільський, Україна

E-mail: natviksem@gmail.com

СУТЬ, ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Анотація

На сучасному етапі розвитку держави соціальний захист та соціальне забезпечення населення відіграє провідну роль у забезпеченні добробуту населення країни. Система соціального захисту населення залежить від соціальної політики держави. Соціальна політика держави, регулює соціальні відносини у суспільстві, здійснює розподіл і перерозподіл доходів населення; формує соціальні гарантії; створює систему соціального захисту населення; забезпечення розвитку елементів соціальної інфраструктури. У статті аналізуються теоретичні підходи до інтерпретації концепту «соціальний захист», підкреслюються внутрішньо - і міжгалузеві дискусійні положення, детально розглядаються підходи представників різних наук до дефініції «соціальний захист», визначаються складові соціального захисту. Проаналізовано роль соціального захисту та соціального забезпечення населення у забезпеченні добробуту населення держави та досліджено поняття «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Проаналізовано сучасний стан, тенденції розвитку та окреслено напрямки покращення функціонування системи соціального забезпечення в сучасних умовах.

Авторами було у процесі дослідження використано такі наукові методи: індукції та дедуції – у процесі дослідження загальних тенденцій розвитку соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, аналізу та синтезу – під час проведення теоретичних узагальнень, формування відповідних висновків; бібліографічний – дослідження літературних джерел для отримання необхідної інформації щодо теми дослідження.

В Україні конституційно закріплено поняття «соціальний захист», яке включає право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також по старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, здійснюваним за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними (Конституція України, стаття 46).

Забезпечення гарантій соціальної захищеності населення можливе двома способами: 1) держава сама здійснює перерозподіл національного багатства у спосіб фінансування соціальних програм; 2) держава надає людям можливість забезпечити себе пенсією, коштами на випадок хвороби тощо, а також право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку.

Соціальне забезпечення завжди займало одне з ключових місць в житті держави і суспільства. Воно безпосередньо залежить від розвитку економіки і тісно пов'язане з політикою і соціальним благополуччям населення. Від стану соціальної сфери, ефективності проведеної державою політики у сфері соціальної підтримки громадян залежить стабільність суспільства, його стійкий розвиток, а в результаті його національна безпека.

Переосмислення сутності соціального захисту населення відповідно до нових завдань, які покликана вирішувати ця система, та механізмів здійснення соціального захисту населення, що мають бути адекватні трансформаційним перетворенням у суспільстві. Проте, незважаючи на досить широке коло розглянутих теоретичних та практичних питань, актуальною залишається проблематика, пов'язана з теоретичними основами зазначеної сфери наукових досліджень: розкриття сутності, змісту, структури, функцій та рівнів соціального захисту та соціального забезпечення населення. На нашу думку, неможливими виглядають пошуки напрямів реформування системи соціального захисту без наукового обґрунтування сутності предмета дослідження. Саме з цих позицій слід розглядати актуальність дослідження, основні результати якого наведено в статті.

***Ключові слова:** соціальний захист; соціальне забезпечення; соціальна відповідальність держави; соціальна держава; соціальні гарантії; соціальний добробут, система, завдання, рівні.*

Вступ. На сьогодні основною метою соціального захисту є забезпечення виживання соціально-незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян (військовослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих та ін.). Як перспективну необхідно розглядати мету, що відповідає ст. 46 Конституції України, згідно з якою громадяни мають право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [12].

Визначаючи сутність соціального захисту, слід керуватися положеннями Конституції України, іншими нормативно-правовими актами України, міжнародними актами, довідковою та енциклопедичною літературою, іноземними джерелами, світовим досвідом розвитку державотворення.

На сьогоднішній день, одним з головних завдань державної політики є забезпечення якісного державного управління всіма сферами суспільного життя, кінцевою метою якого є побудова соціальної держави — політичного устрою, де кожна окремо взята людина відчувала б себе комфортно й упевнено. На наш погляд, вирішити це завдання без соціального забезпечення та продуманої, ефективної соціальної політики неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суть соціального захисту, умови та принципи його фінансування розглядаються в роботах як вітчизняних (Н. Абакумова, В. Бех, Н. Борецька, О. Длугопольський С. Корецька, М. Лукашевич, Ю. Пасічник, М. Мальчик, В. Тропіна, В. Скуратівський), так і зарубіжних вчених (В. Антропов, М. Кричевський, В. Роїк, Є. Холостова, С.В. Шишкін та ін.).

На сьогодні не зважаючи на значний доробок, внесений відомими науковцями в розгляд даної проблеми, на сьогодні питання визначення і сутності соціального захисту не достатньо досліджено.

Мета. Незважаючи на великий інтерес з боку суспільства, вітчизняної науки і практики, питанням соціального захисту населення приділяється недостатня увага. Станом на сьогоднішній день, як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин, залишаються невирішеними ряд проблем, що негативно позначається на рівні соціально-економічного розвитку країни та добробуті її громадян. У державі не відпрацьовано комплексний підхід щодо поліпшення фінансування системи соціального захисту, внаслідок чого розробка фінансової політики у соціальній сфері здійснюється без належного обґрунтування, організаційно-правової та фінансової бази.

Метою цієї статті є аналіз сутності термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», які використовуються в національному законодавстві в сфері соціального забезпечення, їх співвідношення, а також спроба надати свої визначення зазначеним термінам.

Методологія дослідження. У статті використані загальнонаукові і спеціальні економічні методи: абстрактно-логічний (при систематизації наявного теоретичного матеріалу), емпіричний (при комплексній оцінці розвитку й удосконалення соціального захисту та соціального забезпечення), порівняльного аналізу (при порівнянні двох видів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»).

Результати дослідження. Основні міжнародні документи з прав людини визнали необхідність соціального захисту, що становить невід'ємну складову розвинутої сучасних демократичних держав. Так, ст. 22 Загальної Декларації прав людини 1948 р. засвідчує: кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення, здійснення необхідних для підтримання її гідності й для вільного розвитку прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль, міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави. Право на гідний життєвий рівень (у тому числі їжу, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування), що необхідний для підтримання здоров'я та добробуту її самої та сім'ї, на забезпечення у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості, втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини, зафіксовано у ст. 25.

Міжнародний пакт «Про економічні, соціальні і культурні права» (1966 р.) у ст. 9 також утверджує право кожної людини на соціальне забезпечення, зокрема й соціальне страхування [14].

У Конвенції міжнародної організації праці № 102 викладено концепцію соціального захисту, яка проголошує право всіх громадян на соціальну допомогу незалежно від трудового стажу та розміру виплачених страхових внесків, виокремлюючи дев'ять напрямів, за котрими допомога повинна надаватися. Це – медичне обслуговування, допомога за хворобою, допомога з безробіття, пенсії за старістю, пенсії з виробничого травматизму, допомога у зв'язку з народженням дитини, сімейна допомога, допомога з інвалідності, допомоги за втрати годувальника [11].

Європейська соціальна хартія (набула чинності з 26 лютого 1965 р.) і Європейська соціальна хартія (переглянута; діє з 1 липня 1999 р.) присвячені захисту соціальних та економічних прав у всій їхній повноті з метою підвищення життєвого рівня та соціального добробуту населення [8].

Сьогодні всі 47 держав членів Ради Європи підписали Європейську соціальну хартію, 30 – ратифікували її, а 13 держав залишаються, як і раніше, пов'язаними Хартією 1961 р. Україна підписала Європейську соціальну хартію 7 травня 1996 р. і Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137V ратифікувала цей документ.

Соціальний захист є також важливим питанням, що розглядається у всіх важливих міжнародних форумах. Він став центральною темою на Всесвітній зустрічі на вищому

рівні в інтересах соціального розвитку, яка відбулася у Копенгагені 1995 р., де уряди взяли зобов'язання «розробити і здійснити політику з метою забезпечення всім людям належного економічного та соціального захисту під час безробіття, хвороби, материнства, виховання дітей, вдовства, непрацевдатності та старості» [30].

На 24-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН, скликаній у Женеві в червні 2000 р., акцентувалось на вагомості створення й удосконалення системи соціального захисту й обміну передовим досвідом у цій галузі. Питанню соціального захисту надавали також серйозну увагу на фінансуванні розвитку зустрічі на вищому рівні в Монтерреї (Мексика) в березні 2002 р. [33].

Міжнародне співтовариство постійно працює в напрямі забезпечення соціального розвитку та добробуту людини, в тому числі з питань спільних цінностей, цілей і стратегій. За Конституцією України, утвердження та забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави. Причому держава не є пасивним спостерігачем у процесі дотримання прав і свобод громадян, а дієвим учасником забезпечення їхньої реалізації. Це, безперечно, підтверджує її соціальну орієнтацію. У Конституції України зазначено: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [12, с.1].

На сьогодні державну політику України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення формує низка актів Верховної Ради України, Президента та Кабінету Міністрів України. При аналізі даного масиву нормативно-правових актів слід враховувати, що вказані державні органи влади здійснюють нормотворчий вплив на політику України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, як і в інших галузях, виходячи з розподілу владних повноважень, закріпленого в чинній Конституції України.

У такий спосіб Верховна Рада України реалізує свої повноваження щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку, а також повноваження щодо законодавчого визначення засад соціального захисту. На практиці Верховна Рада України здійснює зазначені повноваження через прийняття законів, використання механізмів парламентського контролю і, зокрема, шляхом проведення парламентських слухань.

Президент України, здійснюючи правове регулювання засад соціальної політики, виступає як гарант додержання Конституції України, прав та свобод її громадян. Саме тому акти Президента України не запроваджують своїми положеннями нових регулювань, а є радше додатковими щодо встановлених законами України, на що вказують назви указів та розпоряджень.

У свою чергу, Кабінет Міністрів України прямо визначено Основним Законом як орган, який забезпечує проведення політики у сферах праці й зайнятості, а також соціального захисту населення, розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України.

Основним законом України громадянам гарантується соціальний захист у різних формах його прояву:

1. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (ч. 5 ст. 17).

2. Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (ч. 3 ст. 36).

3. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працевдатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших

випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 46).

4. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ч. 2 ст. 47).

5. Включно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 92).

6. Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування (п. 3 ч. 1 ст. 116).

Отже, варто відзначити, що основоположні засади соціального захисту відображені в Конституції України та знаходять своє продовження в інших національних нормативно-правових актах.

Так, Б. Стичинський відносить до предмета права соціального забезпечення такі види розподільчих відносин: забезпечення пенсіями; забезпечення допомогою різних категорій громадян; соціальне обслуговування осіб похилого віку й непрацездатних громадян; безплатне медичне обслуговування й лікування; санаторно-курортне лікування; соціальна допомога сім'ям, які мають дітей; забезпечення житлом за рахунок державного чи комунального житлового фонду; надання освітніх послуг; надання безплатної чи пільгової можливості користуватися досягненнями культури [27].

Під словом «соціальна» розуміється держава, у якої соціальна справедливість – девіз активності, а добробут всіх громадян та підтримка соціально незахищених верств населення – прерогатива діяльності.

З позиції вченого Г. фон Хаферкампа, «соціальна держава, на відміну від адміністративної та ліберальної правової держави, є державою турботливого існування, державою соціальних виплат і соціального розподілу» [21, с. 15].

Соціальний захист у механізмі державного управління – не тільки надання підтримки тим, хто її потребує. Це ще й забезпечення в країні здорового соціального клімату, розвитку без потрясінь, революцій і громадянських війн. Нині соціальні цінності тією або іншою мірою притаманні всім промислово розвинутим країнам, що, мабуть, становить значніше досягнення світової цивілізації [21, с. 85].

Соціальна держава, як справедливо акцентують дослідники, повинна забезпечувати рух у напрямі: досягнення в суспільстві соціальної справедливості, соціальної безпеки; сприяння кожному в наданні роботи або іншого джерела засобів існування; гарантування миру й злагоди в суспільстві; створення належних умов для життя й особистого розвитку, щоб індивід міг бути агентом власного розвитку, а соціальна допомога надавалася лише тим, хто потрапляє у скрутне становище не з власної вини (наприклад, людину позбавили роботи через економічну кризу тощо).

На думку відомого ученого Г. Мюрдаля (засновника так званої шведської моделі соціалізму), головним у діяльності «соціальної держави» є соціальний захист населення. «Створення системи соціального захисту передбачає такі напрями діяльності держави: забезпечення членів суспільства високим прожитковим мінімумом і наданням матеріальної допомоги тим, кому, внаслідок необхідних чинників, вона необхідна; зупинення дії привілеїв до тих, хто їх не заслуговує; формування умов, котрі стимулюють громадян легально отримувати доходи для повноцінного життя за допомогою будь-яких засобів, що не суперечать закону; гарантування екологічної безпеки членів суспільства; створення обставин для задоволення високого рівня освітніх

потреб громадян в освіті, медичній допомозі та ін.; забезпечення сприятливих умов праці для найманих робітників та їхній захист від негативного впливу ринкової економіки; захист громадян від злочинних домагань; гарантування громадянських і політичних прав та свобод, які відповідають принципам правової, соціальної держави; захист громадян від політичного переслідування й адміністративного свавілля; забезпечення свободи духовного життя людей, їхній захист від ідеологічного тиску; формування сприятливого соціально-психологічного клімату в суспільстві, а також в окремих соціальних осередках і структурних утвореннях, захист громадян від психологічного пресингу; забезпечення максимальної стабільності громадського життя» [28, с. 49].

Відправною точкою зародження поняття «соціальний захист» вважають 1935 р., коли у США був прийнятий закон про соціальний захист (Social Security Act) у межах політики «Нового курсу» Ф. Рузвельта. Поступово він поширювався на всі західні країни як системи заходів, котрі захищають кожного громадянина, жителя країни від економічної та соціальної деградації внаслідок безробіття, втрати чи різкого скорочення прибутку, хвороби, народження дитини, виробничої травми або професійного захворювання, інвалідності, старості, втрати годувальника та ін. [20, с. 45].

Саме на початку 40-х років ХХ ст. у документах Міжнародної організації праці визначено термін «соціальний захист» як захід щодо «захисту суспільством своїх членів за допомогою набору спеціальних дій від економічних та соціальних лихоліть, припинення або суттєвого зниження заробітків унаслідок хвороби, пологів, виробничих нещасних випадків, безробіття, інвалідності, старості й смерті, забезпечення субсидій сім'ям із дітьми» [23, с. 161].

Оксфордський фундаментальний тлумачний словник серії «A Dictionary of Business» поняття «social security» дослівно трактує як державну систему виплати допомог з причин хвороби та безробіття, а також різних допомог жінкам і дітям, пенсій, тобто це поняття окреслює систему соціального захисту в основному через форму соціального забезпечення, покладеного на відповідне державне міністерство із зазначенням приписів відповідальності за його здійснення [1, с. 598].

Стосовно змісту категорії «соціальний захист» теж немає одностайної думки й серед економістів. Так, сучасний англійський науковець Д. П'єтерс розглядає соціальний захист «як низку заходів, що формують солідарність із людьми, які стикаються зі загрозою відсутності заробітку або конкретними витратами» [17, с. 11].

М. Туленко визначає соціальний захист як внормований процес діяльності соціально-політичних інституцій, спрямованих на підтримку гідного рівня соціального життя й добробуту індивідів і соціальних груп в конкретних соціально-економічних умовах [28, с. 38].

Українська дослідниця К. Дідківська розглядає соціальний захист як державну підтримку певних категорій населення, котрі можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя через надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найвразливішим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі внаслідок установа соціальних стандартів [7, с. 103].

В. Скуратівський, О. Палій, Е.Лібанова підкреслюють, що «соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» [22, с. 104].

Учені В. Кисельов і В. Смоляков визначають соціальний захист як діяльність держави із втілення у життя «цілей та пріоритетних завдань соціальної політики, реалізації сукупності законодавчо закріплених економічних, правових та соціальних

гарантій, забезпечення кожному членові суспільства дотримання найважливіших прав, у тому числі на гідний людини рівень життя» [19, с. 43].

Стаховська Н. вважає, що законодавець до соціального захисту намагається віднести різні державницькі заходи матеріально-побутового, медичного, культурно-освітницького й іншого характеру, через які виявляється турбота держави про підрастаюче покоління, про громадян, які перебувають у складних життєвих ситуаціях і потребують допомоги, про громадян, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною і, фактично, про все населення України [25, с. 56]

Окремі науковці розглядають соціальний захист як систему, що складається із:

1) правових, соціально-економічних і організаційних заходів, котрі гарантує та реалізує державою з метою гарантування належного рівня життя людини, тобто матеріального забезпечення відповідно до стандартів сучасного суспільства [19, с. 47];

2) інститутів державного соціального забезпечення, соціальної допомоги, соціального й особистого страхування, а також внутрішньоорганізаційних форм соціальної допомоги, що функціонують для матеріального, медичного та реабілітаційного забезпечення людей похилого віку, непрацездатних, хворих, безробітних, сімей, які втратили годувальника, а також надання допомоги сім'ї [19, с. 49];

3) принципів, методів, законодавчо установлених державою соціальних гарантій, заходів та закладів, котрі забезпечують умови для нормальної життєдіяльності різних соціальних категорій і груп [19, с. 48].

Так, Б.І. Сташків вважає, що «соціальний захист» – це види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, зі спеціально створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [26].

С. Горянська розглядає «соціальний захист як систему економічних, політичних, правових заходів, спрямованих на формування оптимальних умов гарантування реальних можливостей реалізації населенням своїх прав і свобод, котрі забезпечують матеріальний добробут», [4, с. 88].

Цікаво тлумачить соціальний захист як систему відомий американський економіст П. Спікер у праці «Соціальна політика: теми та підходи», називаючи соціальний захист системою соціальних служб, що передають конкретні ресурси споживачам. Під соціальними службами він виокремлює «велику п'ятірку» – соціальне забезпечення, житлові програми, охорону здоров'я, соціальну роботу, освіту [24, с. 79].

Згідно з Н. Римашевською, соціальний захист – це «фактичні механізми, за допомогою котрих зазвичай перерозподіляються доходи від деяких підгруп суспільства, що «фінансуються» (економічно активних членів суспільства), на користь підгруп, що «отримують», тобто хворих, людей похилого віку, непрацездатних, безробітних, бідних» [19, с. 44].

Своєрідне визначення соціального захисту наведено в Американській енциклопедії: «Соціальний захист, у загальному розумінні цього поняття, означає безпеку й свободу від страху, котрі спрямовані на суспільство як на групи взаємопов'язаних та взаємозалежних людей» [34, с. 102].

На економічних аспектах соціального захисту акцентовано у Всесвітній енциклопедії: «Соціальний захист – це урядова програма, що допомагає працівникам, пенсіонерам та їхнім сім'ям досягти рівня економічного забезпечення» [35, с. 98].

Цікаве, на нашу думку, визначення британського соціолога Р. Тітмуса у відомому есе «Соціальний розподіл соціального захисту» (1955 р.) [24, с. 144]. Він закликає до розширення розуміння соціального захисту за межі традиційного та введення до цієї концепції інших різновидів перерозподілу – через систему оподаткування («фіскальний

захист») і соціальний захист за місцем роботи. Категорія «фіскальний захист», вважає автор, уміщує два різні види перерозподілу. Перший – субсидії, або заходи, які впливають на поведінку людей (житлові субсидії чи зменшення орендної платні). Другий – утримання певного рівня доходу, що має на меті перерозподіл доходу для захисту життєвих стандартів населення. Захист за місцем роботи не є однорідною категорією. Це також заходи перерозподілу, котрі використовують роботодавці, аби підсилити виробничі можливості (оплата лікарняного чи дитячих садків для працівників закладу), це й приватне страхування, що найчастіше купується роботодавцями, але може бути придбане й окремими індивідами. Окрім усього зазначеного, існують інші способи надання захисту – державний, приватний, волонтерський та неформальний. Державний сектор складається зі служб, які підтримує держава, приватний – із комерційної діяльності, волонтерський – із неприбуткових організацій (хоча в окремих країнах приватна ініціатива також вважається «волонтерською»). Неформальна допомога надається друзями, сусідами, родичами або, найчастіше, жінками, котрі є членами родини [24, с. 145].

Соціальний захист населення – це система економічних, правових, організаційних та інших заходів держави із забезпечення соціальних прав і гарантій громадян, дія якої спрямована на турботу держави та суспільства про громадян, яким потрібна допомога у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатнім забезпеченням засобами існування тощо [16, с. 558].

Система соціального захисту, на думку багатьох сучасних економістів, становить сукупність економічних, юридичних, соціальних прав та гарантій, соціальних установ та інститутів, що забезпечують гідні умови життєдіяльності усім верствам населення, надаючи особливу турботу соціально вразливим верствам. Такого визначення системи соціального захисту дотримуються А. Сіленко та В. Коляденко. За ними, система соціального захисту містить комплекс правових, соціально-економічних і політичних гарантій, які надають умови для забезпечення засобів існування: працездатним громадянам – за рахунок особистого трудового внеску, економічної самостійності й підприємництва; соціально уразливим верствам – за рахунок держави, але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму [21, с. 303].

Соціальний захист містить як пасивні, так і активні заходи підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними – соціальне страхування (тобто забезпечення доходів у випадку втрати працездатності чи роботи), лікування та профілактика хвороб, а також сприяння освіті й підвищенню кваліфікації [22, с. 106].

Пасивна підтримка надається у вигляді соціальної допомоги – допомоги суспільства особі або сім'ї, яка не має достатніх засобів існування. Соціальна допомога за своєю суттю є адресною, тому що надається лише тим, хто її потребує. Через соціальну допомогу соціальний захист виконує свою лікувальну, реабілітаційну функцію, яка полягає в тому, щоб допомогти людям, які потрапили в скрутну життєву ситуацію, вберегтися від зубожіння і не опинитися на узбіччі суспільства.

Проте не менш важливими є також заходи, спрямовані на запобігання ситуаціям, які загрожують добробуту людини, стимулювання активності особи. Соціальний захист виконує свою превентивну, запобіжну функцію шляхом захисту особи та її сім'ї від втрат доходу, пов'язаних з безробіттям, старінням, хворобою або смертю, та поліпшення її добробуту через соціальні служби й економічну допомогу на виховання дітей. Система соціального захисту включає програми зайнятості, соціального страхування, охорони здоров'я та ін.

У науковій літературі продовжують тривати дискусії з приводу суті понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Одні науковці вважають ці терміни

словами-синонімами, інші розглядають «соціальний захист» як ширше поняття, що охоплює й поняття «соціальне забезпечення». Соціальне забезпечення, порівняно зі соціальним захистом, вужче поняття, адже воно позначає ще й практику виплати пенсій, соціальної допомоги, соціального догляду, соціального обслуговування з метою підтримки рівня доходів населення [29].

За міжнародними стандартами, соціальне забезпечення охоплює також право на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, утримання та виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [15, с. 42].

Поняття «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» (в англійській термінології – «social protection» та «social security») теж трактують по-різному. 23 Окремі автори визначають англійський термін «socialsecurity» як «соціальний захист», «соціальна безпека», інколи застосовують навіть несинонімічні вирази «соціальна гарантія», «соціальна надійність», «соціальна упевненість» або й «охорона». Перекладаючи англійські праці, вітчизняні автори часто використовують терміни «security» та «protection» практично як синоніми, що не зовсім правильно. Згідно з визначенням Науково-дослідного інституту соціального розвитку при Організації Об'єднаних Націй (UNRISD), «socialprotection» – це соціальний захист, який складається з політики та програм, спрямованих на скорочення бідності й уразливості внаслідок розвитку ефективного ринку праці, зменшення схильності людей до ризиків і підвищення їхньої здатності подолати економічні й соціальні ризики – безробіття, хвороби, непрацездатність, старість та ін. [36]. Отже, соціальний захист стосується запобігання, управління та подолання ситуацій, котрі негативно впливають на життя людей. «Socialsecurity» – державна програма, яка забезпечує економічну допомогу особам, що зіткнулися з безробіттям, непрацездатністю чи старістю, та фінансується за допомогою платників податків (роботодавців, працівників) [5]. У зв'язку з цим «socialsecurity» – це соціальне забезпечення.

Узагальненим розумінням понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» може стати Хартія основних прав Європейського Союзу (Charter of Fundamental Rights of the European Union): «Соціальний захист у вузькому значенні зазвичай розуміють як соціальне забезпечення; однак у широкому значенні соціальний захист охоплює соціальне забезпечення серед інших соціальних прав громадян» [8].

У Конвенції № 102 Міжнародної організації праці (МОП) сказано: «Соціальний захист є ширшим і відкритішим, ніж соціальне забезпечення, оскільки охоплює нестатутні чи приватні заходи з гарантуванням соціальної безпеки, але все ж містить і традиційні соціальні заходи безпеки, такі як соціальна допомога й соціальне страхування» [11].

Соціальний захист населення лежить у площині соціальної функції держави. Основним призначенням соціальної функції є забезпечення людині гідного існування, вільного розвитку особистості, захисту сім'ї, соціальної справедливості і соціальної захищеності.

Основні функції соціального захисту відобразив П. Спікер (табл. 1.). Такими функціями він вважає: підтримання належного нинішнього рівня життя громадян і запобігання бідності – превентивна функція; покращення умов у майбутньому та за погіршення ситуації – запровадження необхідних механізмів впливу – реабілітаційна функція (пом'якшення наслідків бідності через надання допомоги у грошовій, натуральній чи безготівковій формах) [24, с. 89].

Таблиця 1. Функції соціального захисту [24, с. 89]

Функція	Індивіди	Суспільство
Підтримання status quo	Захист	Соціальна інтеграція, відновлення
Покращення умов	Задоволення потреб, надання можливостей	Економічний розвиток
Погіршення добробуту	Покарання	Соціальний контроль

Так, Б.І. Сташків у свою чергу вважає, що «соціальне забезпечення» – це види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, зі спеціально створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [26].

В свою чергу К. Н. Гусов відзначає, що соціальне забезпечення – це форма вираження соціальної політики держави, спрямованої на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних фондів, у випадку настання обставин, що визнаються державою на даному етапі розвитку соціально значимими, з метою вирівнювання соціального положення цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства [6, с. 10].

З точки зору Мачульської О.Е., соціальне забезпечення – це відносини щодо розподілу позабюджетних фондів соціального призначення і перерозподілу частини державного бюджету з метою задоволення потреб громадян у випадку втрати джерела до існування, понесення додаткових витрат чи відсутності необхідного прожиткового мінімуму з об'єктивних, соціально значимих причин [13, с. 7].

Цікавою та доречною, на наш погляд, є позиція П. Рабіновича та О. Панкевича, які вважають, що термін «соціальне забезпечення» є більш точним, ніж «соціальний захист». По-перше, тому що у контексті забезпечення прав і свобод (а отже, і потреб людини) поняття «соціальне забезпечення» є ширшим, більш містким і включає три елементи (напрями) державної діяльності щодо створення умов для здійснення прав і свобод людини: 1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних гарантій); 2) охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для запобігання порушенню прав і свобод, профілактики); 3) захист прав і свобод людини (відновлення порушеного правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності). Отже, забезпечення прав людини – це створення соціальних умов, необхідних для використання цих прав, а захист є лише одним із його складових елементів. По-друге, термін «забезпечення» видається більш прийнятним, оскільки слово «захист» асоціюється з якоюсь тимчасовою дією, яка має закінчитись як тільки мине загроза. Що ж стосується забезпечення – це тривалий процес, який має сталий характер і не залежить від тимчасових життєвих ускладнень [18, с. 61–63].

Не можна не погодитися з Н. Б. Болотіною, яка під соціальним забезпеченням розуміє організаційно-правову діяльність держави щодо матеріального забезпечення, соціального утримання, обслуговування, надання медичної допомоги за рахунок спеціально створених фінансових джерел осіб, які зазнали соціального ризику, внаслідок якого втратили здоров'я та/або/ засоби до існування і не можуть матеріально забезпечити себе та своїх утриманців; суттю такої діяльності є намагання держави забезпечити матеріальні втрати особи, які спричинені не будь-якими причинами, а саме такими обставинами, котрі у світовій практиці були згруповані і отримали спеціальний термін – соціальні ризики Саме соціальні ризики є наріжним каменем соціального забезпечення [2, с. 37–39].

З точки зору Р. І. Іванової, соціальне забезпечення – це форма розподілу

матеріальних благ в обмін на витрачену працю з метою задоволення життєво необхідних особистих потреб (фізичних, соціальних, інтелектуальних) людей похилого віку, хворих, інвалідів, дітей, утриманців, що втратили годувальника, безробітних, усіх членів суспільства з метою охорони здоров'я і нормального відтворення робочої сили за рахунок спеціальних фондів, створюваних у суспільстві, у випадках і на умовах, установлених у соціальних, у тому числі правових, нормах [9, с. 22].

На жаль, до теперішнього часу законодавчого визначення терміну «соціальне забезпечення» в Україні немає. Так, у ч. 1 ст. 46 Конституції України проголошує, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [12].

Державне соціальне забезпечення є складовою системи соціального захисту і виконує функцію нагромадження та розподілу коштів соціального захисту, призначених на соціальну допомогу, виплати по соціальному страхуванню тощо. Соціальне забезпечення включає пенсії й різного роду допомоги. Таким чином, під соціальним забезпеченням розуміють заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства. До системи соціального захисту слід віднести також соціальні нормативи – гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення.

Схематично співвідношення соціального захисту, соціального забезпечення і соціальної допомоги зображене нижче (рис. 1).

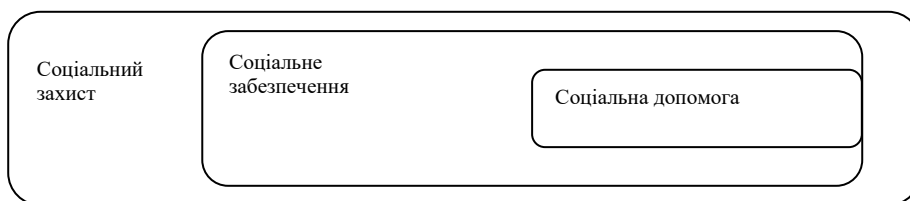

Рис. 1. Співвідношення соціального захисту, соціального забезпечення і соціальної допомоги

Таким чином, існує єдність трьох головних складових соціальної політики:

1) соціальна допомога, що гарантує громадянам, які опинилися за межами бідності і неспроможні через різні причини забезпечити собі життєвий мінімум, можливість психологічного виживання в кризових соціально-економічних умовах;

2) соціальне забезпечення, що гарантує нормальний рівень існування людини і відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсація додаткових втрат у зв'язку з інфляційними процесами, упередження причин, що призводять до втрати регулярного прибутку внаслідок припинення виробництва тощо;

3) соціальні послуги, що забезпечують високий рівень трудової активності, участі в громадянському житті (програми професійної перекваліфікації, створення додаткових робочих місць та ін.).

Сам термін «соціальна згуртованість» появився у науковому обігу в 90-х роках ХХ ст. і розглядається політичною елітою розвинутих країн як сучасна доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства. В основу соціальної згуртованості суспільства покладено добробут абсолютної більшості громадян, гармонічні й стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції [10, с. 20]. Це

означає, що справедливий та ефективний, з огляду кінцевої мети, соціальний захист населення становить запоруку стійкості й стабільності розвитку суспільства.

Актуальність реалізації теорії соціальної згуртованості у розвинутих країнах спричинена нестійкістю соціально-економічного розвитку, глобалізацією світової економіки, екологічними проблемами, фінансовими кризами. Лише за останні 40 років, як засвідчує Міжнародне бюро праці, у світі зареєстровано понад 100 системних фінансових криз. Це зумовлює невпевненість, непередбачуваність, нестійкість у різних її виявах.

В Україні дія названих чинників посилюється особливостями перехідного періоду: непрозорою та несправедливою приватизацією; корупцією у всіх сферах суспільного життя; соціальною демагогією владних інститутів; деградацією моральних цінностей, зростанням поляризації у рівні доходів населення. За таких умов посилюється індивідуалізація суспільного життя. Люди самотужки прагнуть реагувати на виклики та загрози. Зростають прояви індивідуального й групового егоїзму, недовіри, відчуженості. Особливо неприйнятним у суспільстві стає розшарування населення за рівнем доходів і несправедливий їхній розподіл.

Як передумова і наслідок доктрини динамічного й поступального розвитку соціальна згуртованість передбачає наявність соціально-відповідальної держави із ефективними інститутами соціального захисту. До них належать:

- добробут абсолютної більшості громадян, підтримка і захист тих, котрі з різних причин опинилися за межею бідності;
- висока довіра громадян до державних та недержавних інститутів соціального захисту;
- демократичні засади організації соціального захисту;
- спільні обов'язки й відповідальність учасників соціального процесу; – наявність механізму суспільного нагляду за діяльністю органів державної влади.

У механізмі соціальної згуртованості суспільств визначальну роль відіграє довіра. Натомість соціальна згуртованість суспільства залежить від рівня довіри, що становить найважливішу складову соціального капіталу [3, с. 7].

Висновки і перспективи. Отже, соціальний захист – це багаторівнева система економічних, соціальних та правових відносин по управлінню соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя.

Можна зробити такий висновок, що соціальний захист населення як система, діюча в ринкових умовах, є комплексом нормативних актів, форм, методів та дій, що мають забезпечити:

- 1) установлення передбаченого законом України періодично оновлюваного гарантованого прожиткового мінімуму. На його основі визначається нижня межа заробітної плати, формується система пенсій та допомоги, гарантується обслуговування в житлово-комунальній та соціально-культурній сферах;
- 2) диференційний підхід до різних соціально-демографічних верств населення залежно від ступеня їх економічної самостійності, працездатності та можливості отримання доходів;
- 3) реалізацію прав кожного громадянина на працю і отримання гарантованого мінімуму доходів, достатнього для нормальної життєдіяльності працюючого та його сім'ї;
- 4) державні гарантії по оплаті найманої праці, встановленням її мінімального рівня, незалежно від об'єкта прикладання праці: у власному виробництві, кооперативі, асоціації, акціонерному товаристві або державному підприємстві;
- 5) надання різних форм допомоги безробітним: виплати по безробіттю,

організація громадських робіт, перепідготовка та отримання нової спеціальності, з якої є вільні робочі місця, створення умов для започаткування власної справи;

6) державні гарантії щодо підтримки необхідного рівня життя малозабезпеченим категоріям населення;

7) індексування грошових вкладів населення у випадку зростання цін на товари та послуги;

8) грошову компенсацію населенню при здійсненні реформ цін;

9) розробку та законодавче врегулювання (затвердження) всього комплексу заходів, що представляють у всій повноті систему соціального захисту всього населення (працюючих, непрацюючих у працездатному стані, непрацездатних, пенсіонерів, інвалідів, підростаючого покоління, багатодітних матерів, неповні та малозабезпечені сім'ї).

Список використаних джерел

1. Баб'як Г. П. Методика дослідження формування та використання трудового потенціалу. Регіональні аспекти розвитку та розміщення продуктивних сил України. Тернопіль, 1998. Вип.2.С. 183–193

2. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і поняття. Право України. 2000. №4. С. 37–39.

3. Геєць В.М. Довіра як елемент соціального капіталу в економічному розвитку України. Екон. теорія. 2010. № 3. С. 7–19.

4. Горянська С. В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення. Фінанси України. 2001. № 6. С. 87–95.

5. Гупало О.Г., Шевчук Н.В. Особливості впровадження єдиного внеску на загальнооб'язкове державне соціальне страхування. Крим. екон. вісн. наук. журн.: у 2 ч. Херсон: Видавн. дім «Гельветика», 2012. 1(01) груд., 2012. Ч. I. С. 133–137.

6. Гусова К.В. Право социального обеспечения: учебное. Москва: «Проспект», 1999. 344 с.

7. Дідківська К.В. Актуалізація ролі соціально-етичного маркетингу в сучасних умовах господарювання. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 9 (99). С. 102–107.

8. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. № ETS 163. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

9. Иванова Р. И. Правоотношения по социальному обеспечению в СССР. Москва. : Юрид. лит, 1986. 176 с.

10. Колот А. М. Соціальна згуртованість суспільства як доктрина: основні засоби, причини актуалізації, складові розвитку. Екон. теорія. 2010. № 1. С. 18–28.

11. Конвенція міжнародної організації праці «Про мінімальні норми соціального забезпечення» № 102 від 28.06.1952 р. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_011

12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ: Україна, 1996. 56с.

13. Мачульская Е. Е. Право социального обеспечения. Москва : Международный центр финансово-экономического развития, 1997. 208 с.

14. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042

15. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наук. зап. Нац. ун-ту «Києво-Могилян. Академія». 2003. Т.21. С. 41–44.

16. Нагребельний В. П., Болотіна Н. Б. Соціальний захист. Юридична енциклопедія: В 6 т. Київ, 1998. Т. 5.

17. П'єтерс Д. Вступ до основних принципів соціального забезпечення / Денні П'єтерс; пер. з англ. А.І. Масалової. Х. : Каравела, 2002. 144 с.

18. Рабинович П. Природне право: діалектика приватного й публічного. Право України. 2004. №9. С. 61–63.

19. Романовская Н.М. Экономический анализ доходов рабочих и служащих. Москва : [б.и.], 1965. С.45.

20. Сирота И.М. Право социального обеспечения в Украине: учебник. Х.: Одиссей, 2000. 384 с.

21. Сіленко А.О, Коляденко В.А. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України: монографія. Київ : [б.в.], 2002. 357 с.
22. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. Київ: Вид-во УАДУ, 2003. 265 с.
23. Социальная работа: рос. энциклопед. Словар / под ред. Жукова В. И. Москва: Научн. изд-во «Большая Рос.энциклопедия», 1997. 570 с.
24. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. Київ : Фенікс, 2000. 400 с.
25. Стаховська Н. Соціальне забезпечення чи захист. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. № 8. С. 52–57.
26. Шашків Б.І. Правосоціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
27. Сичинський Б. Право соціального забезпечення: проблеми становлення і розвитку. *Право України*. 2002, № 6. С. 86-87.
28. Туленков М.В. Соціальний захист у соціологічному вимірі: монографія. Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. 168 с.
29. MoussisNicholasGuide to European Policies / Nicholas Moussis. Part IV. Available at: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/13/05/03/.
30. Report of the World Summit for Social Development, A/CONF. 166/9, 19 April 1995. Available at: <http://www.un-documents.net/aconf166-9.pdf>.
31. Report on the 53rd Session of the Commission for Social Development (CSocD53). Available at : <http://undesadspd.org/Commission.forSocialDevelopment/Sessions/2015.aspx>
32. Social Summit +5, DESA Social Policy and Development Division. Available at: <http://undesadspd.org/Home/Geneva2000.aspx>.
33. The Encyclopedia Americana. Complete in thirty volumes. New-York, 1973. Vol. 25. 102 p.
34. The World Book Encyclopedia: Complete in 22 vol. Vol. 18. Chicago; London; Sydney; Toronto, 1994. 98 p.
35. United Nations Research Institute for Social Development. Available at: <http://www.unrisd.org/>.

*Дата надходження статті до редакції: 18.03.2021
Рецензування 22.05.2021 Прийняття в друк: 28.06.2021*

Belova I.M.

*Ph.D. in Economics, Associate Professor
Department of Accounting and Economic and Legal Support of Agro-Industrial Business
Western Ukrainian National University, Ukraine
E-mail: yim1973@ukr.net*

Semenyshena N.V.

*Ph.D. in Economics, Associate Professor
State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: natviksem@gmail.com*

ESSENCE, MAIN DIRECTIONS AND FUNCTIONS OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION

Abstract

At the present stage of development of the state, social and social security of the population plays a leading role in ensuring the welfare of the country's population. The system of social protection of the population depends on the social policy of the state. The social policy of the state, which regulates social relations in society, carries out the distribution and redistribution of incomes of the population; forms social guarantees; creates a system of social protection of the population; ensuring the development of parts of the social infrastructure. The article analyzes theoretical approaches to the interpretation of the concept of "social protection", emphasizes intra- and intersectoral debatable positions, examines in detail the approaches of

representatives of different sciences to the definition of "social protection", defines the components of social protection. The role of social protection and social security of the population in ensuring the welfare of the population of the state is analyzed and the concepts of "social protection" and "social security" are investigated. The current state, development trends are analyzed and directions for improving the functioning of the social security system in modern conditions are outlined.

The authors used the following scientific methods in the process of research: induction and deduction - in the process of studying the general trends in the development of social protection and social security in Ukraine, analysis and synthesis - when making theoretical generalizations, forming appropriate conclusions; bibliographic - a study of literary sources to obtain the necessary information on the research topic.

In Ukraine, the concept of "social protection" is constitutionally enshrined, which includes the right to provide citizens in the event of complete, partial or temporary disability, loss of a breadwinner, unemployment due to circumstances beyond their control, as well as old age and in other cases provided for by law. This right is guaranteed by compulsory state social insurance, carried out at the expense of insurance contributions from citizens, enterprises, institutions and organizations, as well as budgetary and other sources of social security; creation of a network of state, communal, private institutions for the care of the disabled (Constitution of Ukraine, Article 46).

Ensuring guarantees of social security of the population is possible in two ways: 1) the state itself carries out the redistribution of national wealth by financing social programs; 2) the state provides people with the opportunity to provide themselves with a pension, money in case of illness, etc., as well as the right to choose one or another social service on the market.

Social security has always occupied one of the key places in the life of the state and society. It directly depends on the development of the economy and is closely related to politics and the social well-being of the population. The stability of society, its sustainable development, and, as a result, its national security depend on the state of the social sphere, the effectiveness of the policy pursued by the state in the field of social support for citizens.

Rethinking the essence of social protection of the population in accordance with the new tasks designed to solve this system, and the mechanisms for the implementation of social protection of the population, which should be adequate to transformational changes in society. However, despite the rather wide range of theoretical and practical issues considered, the issues related to the theoretical foundations of this area of scientific research remain relevant: disclosure of the essence, content, structure, functions and levels of social protection and social security of the population. In our opinion, it is impossible to search for directions for reforming the system of social protection without scientific substantiation of the essence of the subject of research. It is from these positions that the relevance of the study, the main results of which are presented in the article, should be considered.

Keywords: social protection; social Security; social responsibility of the state; welfare state; social guarantees; social well-being, system, tasks, levels.

References

1. Babiak, H. P. (1998). Metodyka doslidzhennia formuvannia ta vykorystannia trudovoho potentsialu. *Rehionalni aspekty rozvytku ta rozmishchennia produktyvnykh syl Ukrainy*, 2, 183–193.
2. Bolotina, N. B. (2000). Pravo liudyny na sotsialne zabezpechennia v Ukraini: problema terminiv i poniat. *Pravo Ukrainy*, 4, 37–39.
3. Heiets, V.M. (2010). Dovira yak element sotsialnoho kapitalu v ekonomichnomu rozvytku Ukrainy. *Ekon. Teoriia*, 3, 7–19.
4. Horianska, S. V. (2001). Finansove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naselennia. *Finansy Ukrainy*, 6, 87–95.
5. Hupalo, O.H., Shevchuk, N.V. (2012). Osoblyvosti vprovadzhennia yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia. *Krym. ekon. visn.*, 1(01), Ch. I, 133–137.
6. Husova, K.V. (1999). Pravo sotsyalnoho obespechenyia: uchebnoe. Moscow.
7. Didkivska, K.V. (2009). Aktualizatsiia roli sotsialno-etychnoho marketynhu v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. *Aktualni problemy ekonomiky*, 9 (99), 102–107.
8. Ievropeiska sotsialna khartiia (perehliannya) vid 03.05.1996 r. № ETS 163. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062. Access: 15.04.2021
9. Yvanova, R. Y. (1986). Pravootnosheniya po sotsyalnomu obespecheniyu v SSSR. Moscow: Yuryd. lyt.
10. Kolot, A. M. (2010). Sotsialna zghurtovanist suspilstva yak doktryna: osnovni zasoby, prychyny aktualizatsii, skladovi rozvytku. *Ekon. Teoriia*, 1, 18–28.
11. Konventsiiia mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi «Pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia» № 102 vid 28.06.1952 r. Retrieved from:

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_011

12. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. Kyiv: Ukraina, 1996. 56s.

13. Machulskaiia, E. E. Pravo sotsyalnoho obespecheniia. Moskva : Mezhdunarodnyi tsentr fynansovo-ekonomycheskoho razvytyia, 1997. 208 s.

14. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava vid 16.12.1966 r. Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042

15. Moskalenko, V.V. (2003). Sutnist sotsialnoho zakhystu ta yoho mistse v politytsi sotsialnoi derzhavy. *Nauk. zap. Nats. un-tu «Kyievo-Mohylian. Akademiia»*, 21, 41–44.

16. Nahrebelnyi, V. P., Bolotina, N. B. (1998). Sotsialnyi zakhyst. Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. Kyiv, T. 5.

17. Pieters, D. (2002). Vstup do osnovnykh pryntsyviv sotsialnoho zabezpechennia, A.I. Masalova (transl.). Kh. : Karavela.

18. Rabynovych, P. (2004). Pryrodne pravo: dialektyka pryvatnoho y publichnoho. Pravo Ukrainy. 2004. №9. S. 61–63.

19. Romanovskaia, N.M. (1965). Ekonomycheskyi analiz dokhodov rabochykh y sluzhashchykh. Moskva : [b.y.], 1965. S.45.

20. Syrota, Y.M. (2000). Pravo sotsyalnoho obespecheniia v Ukraine: uchenyk. X.: Odyssei, 2000. 384 s.

21. Silenko, A.O. & Koliadenko, V.A. (2002). Sotsialna derzhava: ternystyi shliakh do vyznannia. Svitovyi dosvid i perspektyvy Ukrainy: monohrafiia. Kyiv : [b.v.].

22. Skurativskiy, V., Palii, O., Libanova, E. (2003). Sotsialna polityka. Kyiv: Vyd-vo UADU, 2003. 265 s.

23. Zhukov, V. Y. (Ed.). (1997). Sotsyalnaia rabota: ros. entsykloped. Slovar. Moskow: Nauchn. yzd-vo «Bolshaia Ros.entsyklopediia».

24. Spiker, P. (2000). Sotsialna polityka: temy ta pidkhody. Kyiv: Feniks.

25. Stakhovska, N. (2000). Sotsialne zabezpechennia chy zakhyst. *Predprynymatelstvo, khoziaistvo y pravo*, 8, 52–57.

26. Stashkiv, B.I. (2016). Pravosotsialnoho zabezpechennia. Zahalna chastyna: navchalnyi posibnyk . Chernihiv : PAT «PVK «Desna».

27. Stychynskiy, B. Pravo sotsialnoho zabezpechennia: problemy stanovlennia i rozvytku. *Pravo Ukrainy*, 6, 86-87.

28. Tulenkov, M.V. (2011). Sotsialnyi zakhyst u sotsiolohichnomu vymiri: monohrafiia. Kyiv : IPK DSZU.

29. Moussis, N.(1995). Guide to European Policies / Nicholas Moussis. – Part IV [Electronic resource]. Retrivied from : http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/13/05/03/

30. Report of the World Summit for Social Development, A/CONF. 166/9, 19 April 1995 [Electronic resource]. Retrivied from: <http://www.un-documents.net/aconf166-9.pdf>

31. Report on the 53rd Session of the Commission for Social Development (CSocD53). Retrivied from : <http://undesadspd.org/Commission>

32. for Social Development/Sessions/2015.aspx

33. Social Summit +5, DESA Social Policy and Development Division [Electronic resource]. – Available at: <http://undesadspd.org/Home/Geneva2000.aspx>

34. The Encyclopedia Americana (1973). Complete in thirty volumes. New York, Vol. 25.

35. The World Book Encyclopedia : Complete in 22 vol, 18 (1994).. Chicago; London; Sydney; Toronto.

36. United Nations Research Institute for Social Development. Retrieved from: <http://www.unrisd.org/>

Received 03/28/2021

Revision 05/22/2021 Accepted 06/28/2021